

CONSCIÈNCIA D'ARA
I la setmana que ve:
El Tao segons Thomas Merton

Estils

María Zambrano Inspiració constant

Un nou llibre aborda la noció del sagrat i de l'espiritualitat en l'obra d'aquesta pensadora i poeta

DÍDAC P. LAGARRIGA
BARCELONA

“**N**éixer sense passat, sense res previ a què referir-se i poder llavors veure-ho tot, sentir-ho, com deuen sentir l'aurora les fulles que reben la rosada; obrir els ulls a la llum somrient, beneir el matí, l'ànima, la vida rebuda”, va escriure María Zambrano. Si ens cenyísim a aquesta voluntat, hauríem de parlar d'ella sempre en present. Un present que inspira. Néixer sense passat és parlar d'una pensadora, poeta i mística viva, també futura. “Jo no sé si estem preparats, amb l'educació que hem rebut, per poder seguir tot el fil de pensament de Zambrano”, va declarar la poeta Clara Janés fa uns anys arran del llibre que havia escrit sobre ella. D'alguna manera, però, ¿col·locar-la en el futur no implica seguir-la condemnant a l'exili?”

“Som davant d'un d'aquells creadors –afirma el poeta Antonio Colinas– que necessiten la prova del pas del temps per la simple raó que la seva veritat és una veritat de sempre, no d'apreciació instantània i fàcil. Una veritat que ve de molt enrere i que, per tant, dissona i no és reconeguda en el caràcter provisional que implica el present, amb els seus gustos i modes imposades”.

Exili interior

Ni passat, ni present... ni futur. Un ara de sempre, un exili permanent d'aquelles circumstàncies que anomenem història. Una vida marcada, també, per un llarg exili que, de manera física, va començar a principis de 1939 al passar la frontera procedent de Barcelona, ciutat on amb els pares i la germana s'havia instal·lat un any abans i lloc també de la mort sobtada del pare, el pedagog Blas Zambrano, aquella mateixa tardor. Expliquen que quan la mare i les dues germanes travessaven la frontera amb cotxe, María va veure caminant Antonio Machado, gran amic de la família. Va baixar i va travessar a peu amb ell. Començava així dècades erràtiques per Europa i Amèrica (Zambrano no va tornar fins al 1984, menys de set anys abans de morir) que, alhora, fonamenten un espai íntim del qual sorgeix la seva obra, un pensament transcendent fonamentat en la “raó poètica” –com ella mateixa en deia–, en aquest equilibri de contrastos entre filosofia i poesia, política i fe, exili i centre.



Zambrano en una imatge dels seus anys d'estudiant universitària a Madrid.

FUNDACIÓ MARÍA ZAMBRANO. FOTO

Són moltes les persones iniciades per aquesta mestra. Utilitzar el mot *iniciació* no és banal, ella mateixa reivindicava una tradició iniciàtica, un fil que recorre l'antiga Grècia, la mística d'Orient i Occident, la filosofia inspirada, la poesia. Una mestra a desgrat seu. Són diversos els llibres que testimonien aquesta influència, que homenatgen la seva saviesa discreta, l'encís. Un dels darrers a fer-ho és *Sobre María Zambrano. Misterios encendidos* (Siruela), on a través de les nombroses converses personals amb ella, el seu enorme epistolari que a poc a poc surt a la llum i els propis escrits, el poeta Antonio Colinas traça un retrat íntim i alhora introductor de l'autora emfatitzant, en especial, la presència del sagrat com a fil conductor de la seva obra, la qual, com explica Colinas, continua rebent crítiques o

Distància
La seva vida va estar marcada pel llarg exili que va començar el 1939

sent incompresa. “Gairebé totes les pàgines de María Zambrano desperten en nosaltres suggerències fèrtils i també preguntes. Per exemple, aquesta: per què és possible en un país d'extremes, en una societat que sempre tendeix a estar a la defensiva contra alguna cosa, que una escriptora aprengui de sant Joan de la Creu –no renunciant al coneixement d'arrels místiques i poètiques, a una neta i personal espiritualitat–, a la vegada, mantingui lúcida la seva raó pel compromís social?” Per a ell, de les contradiccions aparents neix la incomprensió que pateix l'obra d'aquesta escriptora. “Em refereixo –continua Colinas– als que li retreuen la manca de *sistema* en el seu pensament, l'absència d'una veritable filosofia; o que escrivís poesia sense ser poeta; o que fos republicana i alhora cristiana. Em refe-

reixo als que, insistint en la seva etapa més política, ignoren la seva fidelitat al sagrat. Precisament en aquesta contradicció radica la seva originalitat”.

La pietat al centre

Per a Colinas, aquesta religiositat heterodoxa de la pensadora malagüenyia continua confont “cert anticlericalisme carrincló del qual molts no volen o no saben deslliurar-se”. Un mal que ve de lluny i que la mateixa Zambrano va patir en la seva implicació política per la defensa de la República. Per a Colinas, aquesta evolució de la política cap a un humanisme intel·lectual probablement es va donar des dels dubtes interiors per com s'anava desenvolupant la situació política en aquella època prèvia a la Guerra Civil. “Sobretot pels atacs a la religió, uns sentiments molt arrelats en la personalitat de Zambrano com en gran part de la societat”, afirma. Uns atacs amb què la República, segons el poeta, “va cometre un dels seus errors més palmaris al confondre el sagrat, l'espiritualitat, amb l'ortodòxia de cert clericalisme”.

“El sagrat –escriu Zambrano– és anterior a les coses, és una irradiació de la vida que emana d'un fons misteriós, és la realitat oculta, amagada. La realitat és el sagrat i només el sagrat la té i l'atorga”.

Potser és aquest ara de sempre –sense passat, present ni futur– l'únic temps preparat per acollir aquesta noció del sagrat, acollir-lo sense apropiarse'l ni fer-ne lema o bandera. Només viure'l. I, d'aquesta vivència, un fruit, la pietat, que, com explica Colinas, no només va ser per a ella “un mitjà lúcida per superar els flagells de la història i els seus patiments. Va ser alguna cosa més, un reflex d'un símbol poderós i fèrtil de la tradició, representat per a ella per figures com les de Job i Antígona”.

“La pietat –escriu la filòsofa i poeta– és, potser, el sentiment inicial, el més ampli i fondo, una cosa així com la pàtria de tots els altres. La pietat no es pot definir adequadament perquè constitueix el gènere suprem d'una classe de sentiments. No és l'amor pròpiament dit, tampoc la caritat, ni tan sols la compassió. Se'ns apareix com la matriu originària de la vida del sentir. No és filantropia ni la compassió per animals o plantes. La pietat és saber tractar amb el que és diferent, amb el que és radicalment altre respecte nosaltres. ¿El progrés humà condemnarà irremissiblement la Pietat?”